

Hur jämställda är Sveriges kommunfullmäktigen i praktiken?

En studie över könsfördelningen av antalet anföranden i
Sveriges kommunfullmäktigen

Fredrik Hansson
Olof Johansson

Abstract

Sverige framhålls frekvent som ett av världens mest jämställda länder. Sveriges riksdag är det parlament som vid en internationell jämförelse har den näst högsta andelen kvinnliga representanter i världen med en kvinnlig representationsnivå på 47%. Även den kvinnliga representationsnivån i Sveriges kommunfullmäktigen är relativt hög med en genomsnittlig nivå på ca 42%. Men den höga numeriska jämställdhetsnivån till trots, hur ser det ut med jämställdheten i praktiken? Vi har i denna uppsats undersökt hur antalet anföranden fördelar sig mellan könen i svenska kommunfullmäktigen som utgörs av minst 50% kvinnliga representanter. Vår utgångspunkt är att det existerar latent strukturer som förhindrar en jämställd representation i praktiken och att en fokusering på endast jämställda processer och procedurer därmed inte är tillräckligt för att uppnå och analysera reell jämställdhet. Resultatet av undersökningen visar upp en mångfacetterad bild. På aggregerad nivå står de manliga representanterna för 53,5% av det totala antalet anföranden som uppmätts jämfört med de kvinnliga representanternas 46,5%. Vid en lägre abstraktionsnivå varierar resultaten påtagligt mellan de sex kommunerna som slutligen kom att utgöra underlaget för undersökningen. Resultatet gör det högst intressant att analysera vad som kan vara orsaker bakom variationen.

Nyckelord: Representation, jämställdhet, kommunfullmäktige, anföranden, Sverige

*Antal ord:*7673

Innehållsförteckning

1	Sverige – ett jämställt land?.....	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	En förbisedd problematik	1
1.3	Syfte och frågeställning.....	2
1.4	Avgränsning	3
1.5	Begreppsdefinitioner	3
1.5.1	Deskriptiv och reell representation	3
1.5.2	Idérepresentation och social representation	4
1.5.3	Närvarons politik.....	4
1.5.4	Den kommunalpolitiska organisationen.....	4
1.6	Disposition	4
2	Teori.....	6
2.1	Ett liberalt eller radikalt jämställdhetsbegrepp?.....	6
2.2	Teoretisk ambition.....	6
2.3	Förklarande teorier	7
2.3.1	Teori om könsmaktsordning.....	7
2.3.2	Nyinstitutionell teori	9
2.3.3	Critical Mass	10
2.3.4	Critical actors	10
3	Att mäta antalet anföranden i kommunfullmäktigen	12
3.1	Val av metod	12
3.2	Material	12
3.3	Det systematiska urvalet.....	13
3.4	Validitet och reliabilitet.....	14
3.5	Genomförande och praktiskt tillvägagångssätt	14
4	Resultat	17
4.1	Den övergripande bilden	17
4.2	Vid lägre abstraktionsnivå.....	19
4.2.1	Intern jämförelse	19
4.2.2	Extern jämförelse	20
4.2.3	Urvalets generaliserbarhet.....	21
4.3	Resultatanalys.....	21
4.3.1	Faktorerna tid och förutsättningar	21

4.3.2	Jämställdhet som ett institutionalized element.....	22
4.3.3	Betydelsen av enskilda aktörers påverkan	23
4.3.4	Tröskelvärden för reell representation?.....	24
5	Avslutande Diskussion.....	26
6	Referenser.....	27
6.1	Kommunfullmäktigesammanträden	27
6.2	Protokoll för kommunfullmäktigesammanträden	28
6.3	Statistik.....	30
6.4	Akademisk litteratur	30
7	Bilagor.....	32

1 Sverige – ett jämställt land?

1.1 Bakgrund

När det talas om jämställdhet framställs ofta Sverige som ett föregångsland. Sverige toppar rakningar och index gällande internationella jämförelser över jämställdhet. Den kvinnliga representationsnivån, som är den högsta i västvärlden framhålls gärna (Gustavsson 2008:1-2; Wängnerud 2009:53). Andelen kvinnor i den politiska representationen har gått från en nivå på 1 % i den svenska riksdagen i början av 1920-talet till att efter det senaste valet 2006 utgöra ca 47 % av det totala antalet riksdagsledamöter (Wängnerud 1998:11; Gustavsson 2008:1). Utvecklingen i Sveriges kommunfullmäktigen är likartad och idag utgör kvinnor i genomsnitt 42 % av den kommunala representationen (Gustavsson 2008:2ff).

Den jämförelsevis exceptionella ökningen av antalet kvinnliga representanter inom den politiska representationen i Sverige kan ställas mot bakgrunden av den liberala idén om jämlikhet och alla individers lika rättigheter, i det här fallet uttryckt som att kvinnor liksom män bör ha access till den politiska makten. Vad som i realiteten verkat för den påtalade utvecklingen i Sverige har emellertid enligt Wängnerud (1998:11-22) sin grund i genomslaget av standpoint-feministiska idéer och framförallt idén om närvarans politik. Med det menas att representanters bakgrund spelar roll för deras agerande och specifika sociala grupper har vissa gemensamma intressen som inte tillfredställande tillvaratas endast av en idémässig representation. Även en social representation är med andra ord nödvändig för jämlikt inflytande i den representativa demokratin (Wängnerud 1998:11-22).

Det leder oss fram till situationen vi har idag. Men den i Sverige jämförelsevis höga graden av kvinnlig representation till trots, hur ser det ut med jämställdheten i praktiken?

1.2 En förbisedd problematik

Forskning har företagits av bl.a. Wängnerud och Gustavsson kring hur närvaron av kvinnliga representanter påverkat politikens innehåll (Wängnerud, 1998; Gustavsson 2008 etc.).

Resultaten pekar mot att de politiska representanternas sociala bakgrund och gemensamma intressen spelar roll för politikens utformning. Dock visar forskningen att de kvinnliga representanternas inverkan i praktiken är oproportionerligt låg i förhållande till den formella representationens utseende

(Wängnerud, 1998:11-12, 171-185). Fenomenet kan förklaras på två sätt. Kvinnor kan intressera sig för andra frågor än de som faller under exempelvis Wängneruds, om än, dynamiska definition av kvinnliga intressen (se Wängnerud 1998:113-119; Wängnerud 2009:53-54, se även Childs m.fl. 2009:133). Personliga intressen hos en enskild representant kan vara andra än de gemensamma intressen som tillskrivs en viss social grupp som representanten i fråga ingår i. Den andra förklaringen kan vara att det existerar latent strukturer i samhället som motverkar kvinnors förutsättningar till jämlikt politiskt inflytande.

Om det senare är fallet innebär det ett problem för det liberala jämställdhetsbegreppet som fokuserar på jämlikhet i procedurer och processer och inte ser till strukturella skillnader. Om jämställdhetsarbetet stannar vid en liberal definition av jämställdhet kan det således innebära att verklig jämställdhet i praktiken inte uppnås.

Tidigare forskning som operationaliserat problemet *hur kvinnlig representation påverkat utfallet i politiken* genom att undersöka genomslaget av definierade ”kvinnofrågor”, undersöker inte vilket utrymme kvinnliga representanter tar i utformningen av den politiska agendan generellt, oavsett politikområde. Därmed får tidigare forskning av detta slag svårt att svara på frågan huruvida kvinnor tar/ges lika stort inflytande i den politiska processen som män trots en jämställd numerisk representationsnivå och jämställda procedurer. Således blir det också svårt att ta ställning till om ett liberalt jämställdhetsbegrepp är en tillräcklig utgångspunkt för att nå jämställdhet i praktiken. Uppsatsen kommer att fokuseras kring denna något förbisedda problematik.

1.3 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att undersöka om kvinnor generellt ges lika stort utrymme som män i utformningen av politiken i kontexter där jämställd representation råder.

Vår hypotes är att kvinnors inflytande motverkas av latent strukturella hinder och att kvinnor därmed ges mindre utrymme än män i den politiska processen. Sådana hinder kan utgöras av exempelvis en patriarkal könsmaktsordning (se avsnittet *teori om könsordning* i kapitel 3). Vår frågeställning är formulerad som följer:

- Under förutsättningen av en numeriskt jämställd representation, ges/tar kvinnor lika mycket utrymme i den formella politiska kontexten som män?

1.4 Avgränsning

Uppsatsen kommer att fokusera på strukturell politisk representation. Anledningen till att vi valt att inrikta oss på strukturell representation framför critical acts och critical actors, dvs. specifika individer eller handlingar med stort genomslag, är för att vi i linje med Wängneruds argumentation (2009:65) anser det högst relevant att undersöka generella mönster för att möjliggöra identifiering av strukturella problem (Se även Wahl m.fl. 2001).

Vi har valt den politiska kontexten för vår undersökning då vi menar att den i hög grad styr hur övriga samhället kommer att organisera sig och fungera, samt att den politiska sfären i en demokrati ofta tillskrivs uppgiften att agera förebild för det civila samhället.

Att förbise den parlamentariska representationen i undersökningar om reell representation är olämpligt. Den politiska representationen har till uppgift att företräda sina väljare i en demokrati och om inte reellt inflytande kan uppnås genom den formella representationen fungerar inte demokratin (Wängnerud 2009:65). Dessutom upplever vi att relevant relaterad forskning i stor utsträckning fokuserats kring just den politiska representationen. Vi menar att vi därmed har ett rikare källmaterial att tillgå genom en inriktning kring politisk representation, både genom tidigare forskning men även då den offentliga sfären genom offentlighetsprincipen och lagstiftad transparens är lättare att få tillgång till än vad som kan vara fallet i civila organisationer (Gustavsson 2008; Premfors 2009:64-68; Wängnerud 1998).

Att det är kommunfullmäktigen och inte riksdagen som utgör undersökningens analysenheter motiveras av att vi sökte ett större antal och varierade analysenheter för att möjliggöra en mer generell bild samt att vi är intresserade av kontexter där kvinnor utgör minst 50 % av den totala representationen vilket inte är fallet i Sveriges riksdag.

1.5 Begreppsdefinitioner

Inom forskningsfältet kvinnlig representation som denna uppsats är en del av, finns flera viktiga begrepp som bör redogöras för i syfte att ge läsaren förståelse för avhandlingens innehåll. Denna del av uppsatsen ägnas åt definiering av för analysen centrala begrepp.

1.5.1 Deskriptiv och reell representation

Representation som begrepp kan delas in i två kategorier, dels *deskriptiv representation* dvs. den fysiska närvaron av antalet individer av vardera kön, dels

reell representation i form av den effekt kvinnors närvaro utgör på politikens utformning (Wängnerud 2009:51).

1.5.2 Idérepresentation och social representation

Idérepresentation eller *åsiktsrepresentation* syftar inom den representativa demokratin på att representanter väljs för att representera sina väljares åsikter. I praktiken innebär det att väljare tar ställning till ett politiskt program som representanter är satta att verkställa. *Social representation* som även ibland benämns *spegelrepresentation* innebär representation av väljares erfarenheter och sociala bakgrunder och är ett viktigt begrepp för teorin om *närvarons politik* som beskrivs nedan (Wängnerud 1998:14)

1.5.3 Närvarons politik

Närvarons politik (politics of presence) är en teori som först formulerades av den engelska statsvetaren Anne Phillips (1995). Närvarons politik innebär att representanters sociala bakgrund spelar roll för hur de agerar och därmed för hur politiken utformas. Då politiker, som Wängnerud beskriver det, ofta saknar konkreta instruktioner för sitt agerande är enbart åsiktsrepresentativitet således inte tillräckligt för att en representativ politik ska bli utfallet (Wängnerud 1998:15-16). Wängnerud skriver vidare att om en beslutande församling i en representativ demokrati domineras av representanter med liknande social bakgrund kommer dessa erfarenheter få oproportionellt stort genomslag i politiken. En spridning av representanternas sociala bakgrund är därför viktig för politikens representativitet (ibid.).

1.5.4 Den kommunalpolitiska organisationen

Den kommunalpolitiska organisationen kommer att i uppsatsen användas som en definition på vad den formella kommunala politiska verksamheten innehåller som kommunfullmäktige, kommunstyrelse och nämnder etc. I definitionen inkluderar vi inte politiska partier vilka inte är offentliga organisationer vars verksamhet är obligatorisk enligt lag (Erlingsson m.fl. 2005:10-12; Premfors 2008:kapitel 6-7).

1.6 Disposition

Kapitel 1 behandlar bakgrundsbeskrivning av uppsatsens problemområde och undersökningens frågeställning och syfte. Uppsatsens inledande kapitel innehåller även en genomgång av undersökningens avgränsning, begreppsdefinitioner samt uppsatsens uppläggning. I Kapitel 2 redogörs för metodologiska överväganden

och undersökningens material. Därefter följer Kapitel 3 med presentation av teoretiska utgångspunkter och ambitioner. I kapitel fyra presenteras och analyseras undersökningens resultat. Kapitel 5 utgörs av en avslutande summerande diskussion.

2 Teori

2.1 Ett liberalt eller radikalt jämställdhetsbegrepp?

Vad begreppet jämställdhet bör innebära definieras ofta utifrån två olika ståndpunkter som även implicerar två skilda teoretiska utgångspunkter. Det finns med andra ord i praktiken två jämställdhetsbegrepp, ett liberalt och ett radikalt (Wahl m.fl. 2001:192-194).

Det liberala jämställdhetsbegreppet fokuserar på procedurer och processer. Om procedurer och processer är jämställda så är verklig jämställdhet uppnådd enligt detta synsätt (Wahl m.fl. 2001:192-194). Den teoretiska implikationen som kan härledas ur ett liberalt jämställdhetsbegrepp blir således att en jämställd deskriptiv representation bör vara tillräcklig för en jämställd reell representation.

Det radikala jämställdhetsbegreppet å sin sida fokuserar till större del på utfallet i praktiken och ifrågasätter därigenom på ett mer genomgripande sätt strukturer och kulturer som kan inverka negativt på kvinnors möjligheter (Wahl m.fl. 2001:192-194). Den teoretiska implikationen blir ett ifrågasättande av om jämställdhet i praktiken kan skapas enbart genom jämställda procedurer och processer eller om ett synliggörande och förändring av problematiska strukturer och kulturer också är nödvändigt.

Vilket av begreppen som tillåts dominera den allmänna debatten får sannolikt avgörande konsekvenser för jämställdhetsarbetets omfattning. Det är därför högst relevant att mot bakgrund av verkliga förhållanden föra en diskussion kring de båda jämställdhetsbegreppens teoretiska implikationer.

2.2 Teoretisk ambition

Undersökningen kan sägas vara både teoriprovande och teorikonsumerande. Som Esaiasson (m.fl. 2009:42-43) skriver så är gränsen mellan en teoriprovande och en teorikonsumerande studie svår att definiera. En teorikonsumerande studie får per automatik ofta även en viss grad av teoriprovande funktion (ibid.).

Den teoriprovande aspekten av undersökningen ges i första hand av provandet av det liberala jämställdhetsbegreppets förmåga att möjliggöra reell jämställdhet i enlighet med en radikal jämställdhetsdefinition. Ett utfall som motsäger studiens hypotes kan inte sägas avsevärt försvaga teorin om underliggande strukturer och dess påverkan på kvinnors villkor, men däremot stärka det liberala jämställdhetsbegreppets relevans som tillräckligt även för att uppnå reell representation. Ett utfall i enlighet med studiens hypotes ifrågasätter däremot det

liberala jämställdhetsbegreppets tillräcklighet för reell representation, vilket i så fall implicerar nödvändigheten av ett mer radikalt jämställdhetsbegrepp.

Undersökningen är även av teorikonsumerande karaktär. Det är relevant och lämpligt att betrakta studiens resultat i förhållande till dominerande teorier inom fältet och därigenom även relatera undersökningen till tidigare forskning (se Childs m.fl. 2009; Gustavsson 2008; Wängnerud 1998; Wängnerud 2001). I uppsatsens resultatanalytiska avsnitt kommer därför resultaten i syfte att förklaras och förstås, att tolkas utifrån, beroende på utfall, relevanta teorier. Vilka dessa förklarande teorier är och innebär presenteras i följande avsnitt.

2.3 Förklarande teorier

Beroende på studiens utfall blir vissa teorier mer passande för tolkning av resultaten än andra. Ett utfall i enlighet med studiens hypotes tolkas lämpligen med hjälp av genusteori om strukturella hinder som förekomsten av en könsmaktsordning. Med fördel kan ett för hypotesen *positivt* utfall även tolkas utifrån ett nyinstitutionellt perspektiv. Även ett varierat utfall kan emellertid tolkas utifrån ett nyinstitutionellt perspektiv medan ett resultat som uppvisar jämställda kommunfullmäktigen i fråga om anföranden kan förklaras genom critical-mass-teori och liberal jämställdhetsteori. Specifika individers påverkan på utfallet som skiljer sig från det generella mönstret i en kontext är något vi måste ta hänsyn till och som kan beskrivas genom idéer om critical actors.

2.3.1 Teori om könsmaktsordning

Det könsteoretiska fältet utgår från det grundläggande antagandet att kön är en dynamisk social konstruktion. De föreställningar vi har om kön är enligt ett könsperspektiv sociala konstruktioner som kan förändras och som får långtgående konsekvenser för organisationer och samhällen utformas (Wahl 2001:36-48). Distinktionen mellan det biologiska könet och den sociala konstruktionen tydliggörs genom det ofta använda begreppet genus som är en teoretisk definition av den sociala konstruktionen kön (Wahl m.fl. 2001:49-50). Både genus och kön kan emellertid användas i detta syfte och vi har här valt att konsekvent använda oss av kön, könsmaktsordning etc. framför genus och genusordning osv.

Den sociala konstruktionen av kön kan som sagt få långtgående strukturella konsekvenser för hur samhälle och organisationer fungerar. Då män traditionellt varit det dominerande könet både vad gäller inflytande och i antal på ledande positioner i samhället har det bidragit till skapandet av föreställningar om sådana befattningar som manliga. Typiska manliga normer och livsvillkor har genom den dominerande ställning män innehaft verkat normerande för villkoren och förväntningarna gällande ledande befattningar (Wahl 2001:60,88, 106-110).

I Wahl (m.fl. 2001:106-110) beskrivs hur konstruktioner av manlighet ofta döljer betraktandet av sådana som det normala, som normen för befattningar som

traditionellt dominerats av män samtidigt som kvinnor och konstruktion av kvinnlighet i samma sammanhang betraktas som avvikande och synliggörs. Wahl (m.fl. 2001:88, 120) skriver vidare att bakom till synes normala, könsneutrala strukturer kan det dölja sig direkt och indirekt diskriminering av kvinnor. Inte minst har byråkratiska organisationsstrukturer ofta varit exempel på hur en patriarkal könsmaktsordning döljs bakom antaganden om könsneutralitet (Wahl m.fl. 2001:72-73, 76, 106-110, 120).

Homosocialitet bland män gör att föreställningar och könsstrukturer återskapas i samspelet mellan män. Inom mansdominerade områden får män sin bekräftelse genom andra män, det är mot andra män man identifierar sig och känner gemenskap med och manliga egenskaper som värdesätts (Wahl m.fl. 2001:106-110, 123-125). Därigenom sker en diskriminering av kvinnor genom att de inte får samma utrymme och uppmärksamhet eller att deras livsvillkor inte beaktas och kravbilderna därmed förstärks (Wahl m.fl. 2001:70-71, 98, 104, 106-113).

När kvinnor tar sig in på tidigare mansdominerade områden uppenbarar sig en könsmaktsordning där det manliga ses som norm, det neutrala medan det kvinnliga synliggörs som det avvikande (Wahl m.fl. 2001:120). Implikationer av detta kan vara exempelvis att kvinnor som representanter för en minoritetsgrupp bedöms efter stereotyper och att synliggörandet leder till en upplevelse av stress och krav (Wahl 2001:70-71, 104, 111-113). Synliggörande kan emellertid även ha positiva konsekvenser som t.ex. att enskilda personer får ett större utrymme och inflytande pga. den förhöjda uppmärksamheten vilket kan utnyttjas till att förändra situationen för kvinnor generellt (se stycket om critical actors nedan).

I de kontexter som är föremål för den här undersökningen kommer kvinnor inte att vara i minoritet. Vi menar ändå att föreställningarna kring politiska representanter traditionellt är konstruktioner av manlighet som kan påverka förutsättningarna för kvinnliga representanters möjlighet till utrymme och inflytande i den politiska processen. Den accelererade utvecklingen av andelen kvinnlig politisk representation under de senaste decennierna är, anser vi, mycket en effekt av jämställdhet som ett *institutionalized element* dvs. ett krav som blivit allt starkare från samhället i stort gentemot den representativa demokratin (se stycket om nyinstitutionell teori nedan). Kvotering genom kampanjer som varannan damernas etc. har lett fram till en situation där partier försöker uppnå en jämställd representation, i alla fall på ytan, i syfte att tillfredsställa omgivningens förväntningar kanske snarare än att könsmaktsordningen inom organisationerna väsentligt förändras. Därför är det, den numeriska jämställdheten till trots, fortfarande relevant att i de utvalda kontexterna undersöka latent könsstrukturers påverkan. I den här undersökningen operationaliseras den strukturella påverkan i form av att mäta vem som ges utrymme i numeriskt jämställda kommunfullmäktigen.

2.3.2 Nyinstitutionell teori

En viktig insikt som nyinstitutionell teori bidrar till är att organisationer är beroende av att uppvisa vissa egenskaper för att uppnå legitimitet från sin omgivning (Rövik 2008:20). Normer som uppnår allmängiltig status för vad som är ”de rätta och effektiva sätten att organisera och leda” inom en kontext benämns *institutionalized elements* (Rövik 2008:20-21). Exempel på sådana krav som omgivningen ställer på en organisation kan givetvis skifta beroende på sammanhang.

Medvetna förändringar inom en organisation kan ur ett nyinstitutionellt perspektiv ses som försök att bemöta omgivningens krav och därigenom tillerkännas legitimitet. Det är emellertid inte säkert att förändringarna blir något mer än symbolhandlingar i syfte att tillfredställa omgivningens förväntningar. Även om förändringar slår igenom i praxis kan utfallet av en specifik idé skilja sig betydligt åt beroende på implementeringen och de förutsättningar som redan råder inom organisationen. Dessutom är tid en viktig faktor i sammanhanget. Rövik (2008) talar om en tröghet i förändringsprocessen dvs. att det kan ta tid för förändringar att påverka praxis.

Speciellt viktigt är legitimitetsaspekten för politiska organisationer. I ett demokratiskt samhälle är politiska partier helt beroende av väljarnas bedömning för sin överlevnad (Erlingsson m.fl. 2005). För politiska institutioner som exempelvis riksdag, kommunfullmäktigen etc. är legitimitet hos medborgarna ett krav och ett fundament för en fungerande demokrati (Lundquist 1998:20-21, 23-25)

En aspekt som idag, i alla fall i den svenska kontexten, kan tillskrivas statusen av ett *institutionalized element* är kravet på politisk jämställdhet (se t.ex. Gustavsson 2008:2). Huruvida den deskriptiva jämställdhetsutvecklingen slagit igenom i praktiken eller om det handlar om en symbolisk förändring för att tillfredställa omgivningens krav är en fråga som den här uppsatsen kan vara en del i besvarandet av. Ett varierande resultat kan tolkas utifrån de tidigare nämnda faktorerna: förutsättningar och tid.

Förutsättningar kan i sammanhanget innebära hur den jämställda deskriptiva representationen är konstituerad dvs. vilka är de kvinnliga representanterna, har de nått sin position på eget initiativ och är intresserade av en politisk karriär eller har partierna aktivt sökt kvinnor att sätta upp på sina listor i syfte att leva upp till de yttre kraven på jämställdhet? Dessa aspekter påverkar sannolikt representanternas ambitionsnivå och benägenhet att ta utrymme. Relevant är också inställning och attityder hos manliga representanter, vilken *feminist awareness* som råder dvs. allmänna attityder till och synliggörande av genusrelaterade frågor.

Med faktorn tid menas i sammanhanget helt enkelt hur utvecklingen av den deskriptiva representationen ser ut i ett tidsperspektiv.

Det ligger utanför den här uppsatsens omfattning att integrera de två ovan redogjorda faktorerna i huvudundersökningen men likväl bör de beaktas vid en analys av resultatet.

2.3.3 Critical Mass

Distinktionen mellan deskriptiv och reell representation har bland annat problematiserats genom *critical mass*, dvs. teorin om att det existerar en tröskelnivå för hur stor den deskriptiva representationen måste vara för att kvinnor skall få reellt inflytande över politiken (Childs m.fl. 2009:126; Agarwal 2009:98). Utöver den asymmetriska könsfördelningen inom de politiska församlingarna försvagas kvinnors reella representation även av de homosociala normer som präglar dessa mansdominerade institutioner (Wahl m.fl. 2001:123). Många förtroendevalda kvinnor upplever en form av negativt synliggörande då de befinner sig minoritet (Wahl m.fl. 2001:108), samtidigt som de uppger att ett ökat antal kvinnor i de politiska församlingarna bidrar till att stärka deras självförtroende och främja deras politiska deltagande (Agarwal 2009:107). Sambandet mellan den deskriptiva och reella representationen förväntas därför till en början anta en ickeinjär exponentiell funktion där ett ökat antal kvinnor accentuerar de befintliga kvinnornas deltagande för att sedan successivt mattas av (Agarwal 2009:101). Vändpunkten där en ökad population inte längre förväntas ge ytterligare effekter på de övriga kvinnornas engagemang är alltså ett mättnadstillstånd och även synonymt med *critical mass*.

Representationsnivån för när *critical mass* är uppnått kan variera mellan olika kontexter beroende på faktorer som *feminist awareness* men en nivå som ofta nämns är 30 % andel kvinnliga representanter (Agarwal 2009:98). I de kommunfullmäktigen som utgör analysenheterna för denna undersökning ligger den kvinnliga representationsnivån på 50 % eller högre vilket bör kvalificera undersökningens samtliga analysenheter för att konstituera *critical mass* även enligt det radikalare kravet på just 50 % som också uttryckts i den akademiska debatten (Dahlerup 2006:515). Ett mixat resultat eller ett resultat i enlighet med undersökningens hypotetiska antagande höjer därmed frågetecknen kring *critical mass* som en tillräcklig förklaring för den deskriptiva representationsnivåns inflytande över den reella representationen medan ett resultat i motsats till undersökningens hypotes står i samklang med teorin om *critical mass*. Jämför även med diskussionen om det liberala jämställdhetsbegreppet ovan.

2.3.4 Critical actors

Critical mass-begreppet har kritiserats för sin determinism och alltför begränsade empiriska stöd för den deskriptiva representationens direkta inverkan på den reella representationen (Childs m.fl. 2009). Childs (m.fl. 2009:127-132) menar att *critical mass* fortfarande kan vara ett relevant begrepp men dess betydelse för den reella representationen är beroende av externa faktorer som t.ex. latent patriarkala maktstrukturer, vilka kulturer och könsförhållanden som råder i samhället, valsystemens utformning etc. (se även Wängnerud 2009).

Childs (m.fl. 2009:135-139) vill istället framhålla hur enskilda individer eller handlingar väsentligt kan påverka och förändra kvinnors situation i ett samhälle. Sådana *kritiska* aktörer eller handlingar definieras som *critical actors* och *critical*

acts (Childs m.fl 2009 135-139). Critical actor-begreppets kritik mot critical mass består bl.a. i antagandet om att olika individer kan ha olika tröskelvärden för den omgivande kvinnliga representationens relativa nivå för att våga ta plats. Vissa enskilda individer kan ha väldigt låga sådana tröskelvärden och snarare utnyttja avvikarepositionens synliggörande effekt till sin egen fördel (Childs m.fl 2009: 135-139).

Det sätt på vilket analysen i denna uppsats bör ta hänsyn till critical actors begreppet gäller huruvida en *critical actor bias* kan föreligga och *snedvrída* resultatet på så sätt att det inte blir representativt för hur kvinnliga representanter generellt tar/ges utrymme i den utvalda kontexten. Med critical actor bias menas här att enskilda kvinnliga representanter exempelvis tar opropotionerligt mycket utrymme i förhållande till kvinnliga representanter generellt och därigenom döljer en potentiell strukturell skillnad. Fenomenet kan naturligtvis även vara gällande för de manliga representanterna. Vi bör således beakta en sådan critical actor bias i analysen och tänka på att vissa positioner som t.ex. ordförande för nämnder kan innebära att man tvingas ta större utrymme i anspråk under kommunfullmäktigesammanträden än den genomsnittliga kommunfullmäktigerepresentanten.

3 Att mäta antalet anföranden i kommunfullmäktigen

3.1 Val av metod

För att undersöka kvinnors politiska deltagande i kommunfullmäktigen har vi valt att utföra en statistisk analys över kvinnornas benägenhet att begära ordet och gå upp i talarstolen under fullmäktigesammanträden. Den statistiska analysen är ett ”hjälpmedel för att åstadkomma sammanfattande beskrivningar av större mängder insamlade observationer” (Esaiasson m.fl. 2009:393), något vi avser att använda i syfte att uppnå en generaliserbarhet som är representativ för kvinnors representation i kommunfullmäktigen i allmänhet.

3.2 Material

Populationen för den statistiska analysen är samtliga kommuner med en kvinnlig representation i kommunfullmäktige som överstiger 50 % av det totala antalet fullmäktigeledarmöter, vilket enbart uppfylls av 17 stycken av Sveriges sammanlagda 290 kommuner (se bildaga.1). Valet av fullmäktigen med högre representation än 50% kvinnor är ett medvetet val för att rensa materialet från situationer där kvinnor är i minoritet och därmed riskeras att synliggöras i större utsträckning, vilket kan inverka negativt på undersökningens syfte. Vår avsikt är att genomföra egna observationer av största möjliga antal fullmäktige i dessa kommuner för att sedan testa hypotesen mot dessa. Ur ett metodologiskt perspektiv bör den statistiska analysen i så stor utsträckning som möjligt utgå från totalpopulationen för att uppnå högsta tänkbara generaliserbarhet (Esaiasson m.fl. 2009:195). Då genomförbarheten för en sådan studie kraftigt begränsas av de vida geografiska avstånd som skiljer dessa kommuner åt ämnar vi istället begränsa oss till att utgå från de kommuner vilka tillhandahåller någon form av webbsändning av fullmäktige. Utifrån respektive kommuns hemsida identifierade vi således sju kommuner¹ med arkiv över webbsändningar i form av antingen ljud- eller videoupptagningar från tidigare fullmäktigesammanträden. Webbsändningarnas

---

¹ De sju kommuner vilka tillhandahöll webbsändningar var: Avesta, Bollnäs, Katrineholm, Kumla, Partille, Skellefteå samt Stockholms stad.

kvalité och format varierar något mellan de olika kommunerna men i syfte att identifiera könet på de anförande representanterna bedöms samtliga av dessa medier vara av så pass god kvalité att risken för felbedömningar måste anses vara mycket låg. Operationaliseringen för att mäta kvinnors politiska utrymme i fullmäktige genom observationer av antalet anföranden istället för att beräkna talartid eller räkna könen på motionärerna anser vi motiveras på olika sätt. Då talartiden oftast är begränsad och därmed står i relation till antalet anföranden väljer vi att räkna anföranden för att underlätta det praktiska tillvägagångssättet. Att beräkna könsfördelningen på motionärerna skulle visserligen kunna ses som ett sätt att mäta kvinnors utrymme i politiken, men då motioner ofta skrivs av individer som inte är engagerade i frågan riskerar begreppsvaliditeten bli låg och på så sätt motiverar vi vårt val av antal anföranden som analysvariabel.

3.3 Det systematiska urvalet

Då vårt främsta mål inte är att uttala oss om kvinnors deltagande i de sju studerade fullmäktigeförsamlingarna utan om svenska kvinnors politiska deltagande generellt krävs att analysobjektens egenskaper inte sammanfaller med varandra. Frånsett den deskriptiva representationen av antalet kvinnor, vilket vi justerat för, finns ett antal variabler som kan tänkas inverka på antingen kvinnornas politiska engagemang eller förekomsten av den elektroniska dokumentationen av fullmäktigesammanträdena.

Vi har valt att kontrollera för fyra variabler som vi anser utgör en risk för att vårt urval skall bli icke representativt för övriga Sverige. Dessa fyra variabler, *närhet till högskola/universitet*, *geografisk spridning*, *partipolitisk sammansättning* samt *befolkning och budgetunderlag*, har valts utifrån vår förståelse av vilka faktorer som skulle kunna inverka och är således ingen garanti för att andra eventuella samband existerar.

Närheten till högskola/universitet har relevans då exempelvis universitetsstäder tenderar att ha en annan social befolkningssammansättning, något som kan få flera följd effekter på undersökningens resultat. Den geografiska spridningen behövs för att undvika regionala avvikelser. Partipolitisk sammansättning skulle kunna påverka synen på kvinnan och kvinnors agerande. Den fjärde och sista variabeln, befolkning och budgetunderlag, kontrollerar för den sociala sammansättningen i kommunen och förekomsten av ett eventuellt samband mellan storstäder och webbsändningar, ett samband som skulle kunna existera då storstäderna har högre budgetunderlag och därmed förutsättningar för omställning till webbsändningar.

Då vi med hänsyn till ovan nämnda variabler gjorde en komparativ analys mellan de sju kommunerna framkom inga strukturella mönster. Enbart Stockholm stad och Partille kan anses ligga i nära anslutning till högre lärosäten. Den geografiska spridningen är god trots att södra Sverige är något underrepresenterat (se bilaga.1). Tre av de sju kommunerna hade borgerlig majoritet och spridningen i befolkningsnivå sträcker sig från ca 830 000 invånare i Stockholms stad till

drygt 20 000 i Kumla kommun (SCB). Den nämnda befolkningsstatistiken framgår bland annat i nedanstående tabell där det totala invånarantalet i samtliga kommuner sammanställts (se fig.1).

Stad	Invånare
Stockholm	827 487
Skellefteå	71 768
Partille	34 283
Katrineholm	32 303
Bollnäs	26 205
Avesta	21 844
Kumla	20 209

Fig.1: Befolkningsstatistik

3.4 Validitet och reliabilitet

Med avseende på de faktorer vi valde att kontrollera för samt det faktum att vi ämnar använda samtliga tillgängliga webbsändningar ur populationen tycks urvalet rimligt. Begreppsvaliditeten är därmed stärkt och om den jämna representationen mellan könen är otillräcklig för att kvinnor skall vara aktiva i samma utsträckning som män så bör vår undersökning ge svar på den hypotesen. Den goda kvalitén på video- samt ljudupptagningarna gör att reliabiliteten förblir hög (Esaiasson m.fl. 2009:70), samt att man tillsammans med begreppsvaliditeten således förväntas uppnå en god resultatvaliditet med avsaknad av både systematiska och osystematiska fel (Esaiasson m.fl. 2009:63).

Den externa validiteten, dvs. möjligheten att uttala sig om andra fall och skapa generaliserbarhet (Esaiasson m.fl. 2009:179), upplever vi som hög då vi förväntar oss att samma strukturer bör gälla även i övriga delar av samhället, dock under förutsättningen att den interna validiteten visar på ett tydligt samband mellan de sju kommunerna (Esaiasson m.fl. 2009:175).

3.5 Genomförande och praktiskt tillvägagångssätt

Vid genomförandet av undersökningen föll en av de utvalda kommunerna bort som analysenhet. Sändningar från Partille kommuns fullmäktigesammanträden fanns förvisso utlagda på lokalradions hemsida, men vid en jämförelse med protokoll från samma fullmäktige framkom att sändningarna var ofullständiga och därmed ej användbara för vår undersökning. Lokalradion i Partille lovade dock att

förse oss med det fullständiga materialet, men försändelsen uteblev trots upprepade påminnelser.

Innan påbörjandet av undersökningen utarbetades ett analyschema över vilka faktorer som förväntades inverka på kvinnors politiska aktivitet. Detta analyschema angav sedan hur och vad som skulle antecknas under observationen.

Till vår hjälp använde vi oss utöver webbsändningarna av tillhörande sammanträdesprotokoll från respektive fullmäktige. Protokollen försåg oss främst med namnen på ledamöterna samt deras partitillhörighet, vilket inte alltid framgick tydligt då fullmäktigeordföranden fördelade ordet. Anledningen till att vi valt att notera för partitillhörighet vid varje anförande i analyschemat är den samma som vid kontrollen av analysenheterna, vi vill kunna kontrollera resultatet för att se om det finns någon koppling mellan parti, kön och politisk aktivitet.

För att kunna analysera mönster inom kommunerna utökade vi antalet undersökta fullmäktigesammanträden i varje kommun från ett till två, vilket gav oss totalt tolv stycken fullmäktigesammanträden. Det utökade antalet påverkade även undersökningen positivt genom att materialet blev större och därför minskade betydelsen av enskilda sammanträden vilka riskerade att starkt avvika från trenden och därför ge en negativ effekt på resultatet. Urvalet av dessa sammanträden skedde sedan i kronologisk ordning så att de två senast tillgängliga sammanträdena från respektive kommun analyserades.

Räkandet av antalet anföranden komplicerades vid genomförandet då vi ursprungligen inte problematiserat kring förekomsten av icke förtroendevalda tjänstemän, vilka ej ingick i det utarbetade syftet med undersökningen. Även politiker med förtroendeposter utanför fullmäktige - exempelvis kommunalråd och nämndordföranden – tenderade att bli överrepresenterade till följd av medborgarutfrågningar och interpellationer. Detta medförde att vi skapade ytterligare två kategoriseringar utöver anföranden. De två tilläggskategorierna benämnde vi *tjänstemän* samt *interpellation/utfrågningar*. Kategorin tjänstemännen valde vi att helt bortse från eftersom de egentligen saknade yttranderätt och enbart tillkallades om fullmäktige så önskade. Den andra kategorin om interpellationer och utfrågningar av förtroendevalda använde vi för att senare kunna analysera dess inverkan på könsfördelningen av antalet anföranden. För att underlätta genomförandet och öka intersubjektiviteten noterade vi enbart de tillfällen då interpellationer eller utfrågningar stod som punkter på dagordningen och då så var fallet gjordes enbart en notering på den svarande första gången den tilldelades ordet, resterande tillfällen då den svarande begärde ordet räknade vi som ordinarie anföranden. Anledningen till att enbart tillfällen då interpellationer/utfrågningar fanns listade på dagordningen räknades var för att undvika tolkningsfrågor i samband med allmänna diskussioner där riktade frågor kunde framstå som mer subtila.

För att kontrollera intersubjektiviteten och felmarginalen i vår undersökning utförde vi först ett test genom att bägge uppsatsförfattarna på egen hand

behandlade samma fullmäktigesammanträde från Katrineholm, daterat 2010-04-19. Den genomförda pilotundersökningen avslutades med resultaten 54 kvinnliga anföranden mot 22 manliga respektive 56 kvinnliga mot 22 manliga². En differens på två anföranden gav i det här sammanhanget en felmarginal på ca 2,5 procent, vilket vi ansåg vara en relativt god intersubjektivitet.

---

² De bägge bortfallna anförandena i den ena av pilotundersökningarna härleddes senare till slarv vid genomförandet av observationen.

4 Resultat

Huvudsyftet med den genomförda undersökningen har varit att analysera kvinnors utrymme i en social kontext där kvinnorna är i numerisk majoritet. Av den genomförda undersökningen är det främst tre aspekter som vi kommer att presentera övergripande för de berörda kommunerna. Vi kommer redogöra för könsfördelningen beträffande *anföranden*, aktiva *ledamöter* samt *besvarade interpellationer*.

Men då den sociala kontexten varierar i andra avseenden mellan kommunerna ämnar vi även presentera kommunerna separat för att se om det går att finna ett enhälligt mönster mellan samtliga av undersökningens kommuner.

4.1 Den övergripande bilden

Totalt ingick 349 fullmäktigeledamöter i undersökningen varav 178 av dessa var kvinnor (SCB), vilket gav en kvinnlig majoritet på ca 51,0%. Att könsfördelningen är jämn och nära femtioprocentssträcket har ingen negativ inverkan på resultatet utan underlättar istället jämförelser då vi nu kan generalisera den deskriptiva representationen till 50% av vardera kön.

Totalt	349
Män	171
Kvinnor	178
Andel kvinnor	51,0%

Fig.2: könsfördelningen av ledamöter

Det sammanlagda antalet *anföranden* med *interpellationer* inkluderat uppgick till 1146 stycken varav kvinnorna stod för 533, det vill säga 46,5%.

Totalt	1146
Män	613
Kvinnor	533
Andel kvinnor	46,5%

Fig.3: könsfördelningen av *anföranden*

Då man ställer den totala andelen kvinnliga fullmäktigeledamöter i relation till andelen kvinnliga *anföranden* framkommer att kvinnorna trots en numerisk majoritet står för en minoritet av det totala antalet *anföranden*. Resultatet tycks

stärka våra teorier om en könsmaktsordning även fast den manliga dominansen framstår som svag.

Trots att vårt resultat med avseende på det totala antalet anföranden är i enlighet med vår teoretiska definition av könsmaktsordningen bör den manliga dominansen även yttra sig på andra sätt. Om kommunfullmäktige trots en deskriptiv representation präglas av manligt dominerade normer bör detta även inverka på vilka ledamöter som begär ordet. Vi har ovan sett hur kvinnor varit underrepresenterade i det totala antalet anföranden och avser nu att analysera huruvida även antalet ledamöter som begärt ordet minst en gång under sammanträdet följer samma mönster. Eftersom två fullmäktigesammanträden från varje kommun undersöktes har vi valt att för enkelhetens skull dubbelräkna de ledamöter som begärde ordet vid båda sammanträdstillfällena.

Sammanställningen av de aktiva ledamöterna visar även här ett stöd för våra teorier om könsmaktsordning. Drygt 47% av ledamöterna som deltog i den politiska debatten var enligt undersökningen kvinnor.

Totalt	298
Män	157
Kvinnor	141
Andel kvinnor	47,3%

Fig.4: Könsfördelningen av antalet aktiva ledamöter.

Den tredje aspekten vi översiktligt avser att undersöka för samtliga kommuner är fördelningen av interpellationer mellan män och kvinnor. Förekomsten av interpellationer och utfrågningar på fullmäktigesammanträdena var relativt få, men förekom i stort sett vid åtminstone ett tillfälle inom varje kommun.

Även här föll resultatet ut i samma mönster som ovan, kvinnorna stod för 43% av de besvarade interpellationerna, det vill säga en ganska svag minoritet om man jämför med männens motsvarande 57%.

Totalt	46
Män	26
Kvinnor	20
Andel kvinnor	43,0%

Fig.5: Könsfördelningen mellan antalet interpellationer och utfrågningar

Betydelsen av kvinnornas låga svarsfrekvens på interpellationerna skall dock inte överdrivas. Vem interpellationer riktas mot avgörs i hög grad av vilka personer som innehar förtroendeuppdrag utanför fullmäktige, som exempelvis nämndordföranden eller kommunalråd. Dessa uppdrag står ej i relation till antalet kvinnliga ledamöter i fullmäktiges församling och eftersom vi inte undersökt tyngden av dessa uppdrag kan inga slutsatser dras om kvinnors aktivitet på liknande förtroendeposter.

Anledningen till att vi presenterar resultatet för interpellationerna är dess inverkan på den övriga undersökningen. Då vi inräknat många anföranden där förtroendevalda på andra poster avkrävts svar och förklaringar blir innehavet av

dessa uppdrag betydelsefullt för vilka som talar. En nämndordförande eller ett kommunalråd har genom sin position befäst sin plats i debatten då dess betydelse för politiken alltid är återkommande. Trots en marginell kvinnlig dominans inom dessa förtroendeuppdrag visar våra resultat att fler interpellationer riktas mot manliga innehavare av nämnda förtroendeposter (se bilaga. 3). Detta kan bero på dels vilka politikområden som berörs i de undersökta fullmäktigesammanträdena och dels på skillnader i vilken tyngd som tillmäts de olika förtroendeuppdrag som innehas av kvinnliga respektive manliga representanter.

Den sista faktorn som ingick i analysens schemat, för vilket vi avsåg att kontrollera för, var partitillhörighet. Utifrån resultatet av observationen kunde inget samband uppvisas mellan könsfördelningen av antalet anföranden och partitillhörighet. Till följd av detta nollresultat har vi valt att inte inkludera partitillhörighetsfaktorn i den fortsatta analysen.

4.2 Vid lägre abstraktionsnivå

De ovan genomförda generaliseringarna gav samtliga ett svagt stöd för våra teorier om könsmaktsordningen då resultatet föll ut i enlighet med vår hypotes. Men då resultaten ovan enbart generaliserar kring totalurvalet skall även de enskilda kommunerna analyseras, både *externt* i relation till de andra kommunerna och *internt* i relation till de bägge undersökta fullmäktige, för att se om det finns ett enhälligt samband mellan kommunerna.

4.2.1 Intern jämförelse

Syftet med att undersöka två fullmäktigesammanträden i varje kommun var att studera samband inom dessa kommuner. Om könsmaktsordningen gör sig gällande enligt vår definition (se avsnitt 2.3.1) bör ett mönster likartat det i generaliseringen gå att skönja i de flesta av våra undersökta fullmäktigen. Vi har därför valt att studera hur många sammanträden där kvinnorna står för mer än 50% av det totala antalet anföranden.

Resultatet som framgår ur fig.6 visar hur avvikande tendenser från vår hypotes om latent struktur förekommer i flera av de undersökta kommunerna. Även fast enskilda fall skiljer sig från vår hypotes har våra teorier om könsmaktsordningen en mer övergripande och generaliserande karaktär och påverkas därför inte i någon större grad av dessa avvikelser.

Resultatet fick däremot betydelse då vi jämförde de två fullmäktigesammanträdena inom kommunerna. Tabellen i fig. 6 visar bland annat hur samtliga fullmäktige, med undantag av Skellefteå, hade en likartad talarstatistik mellan dess bägge sammanträdestillfällen.

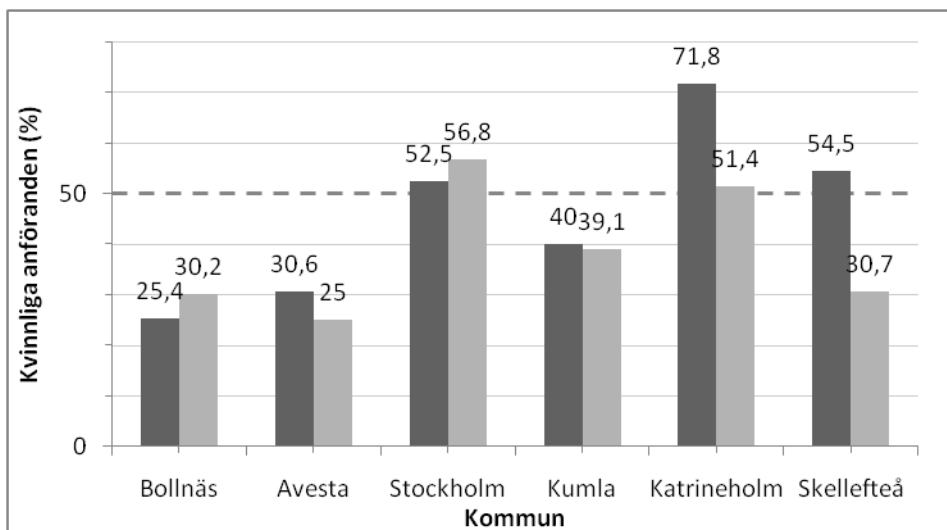

Fig.6: Kvinnornas procentuella andel anförande i de separat undersökta fullmäktige.

4.2.2 Extern jämförelse

Utöver det interna mönstret framkommer även en påtaglig spridning i kvinnors politiska aktivitet mellan respektive kommun. Denna spridning vilket sträcker sig från 25% i Bollnäs 2010-03-29 och Avesta 2010-02-08 till ca 72% i Katrineholm 2010-04-19 är en för undersökningen stor variation (se fig.7 nedan).

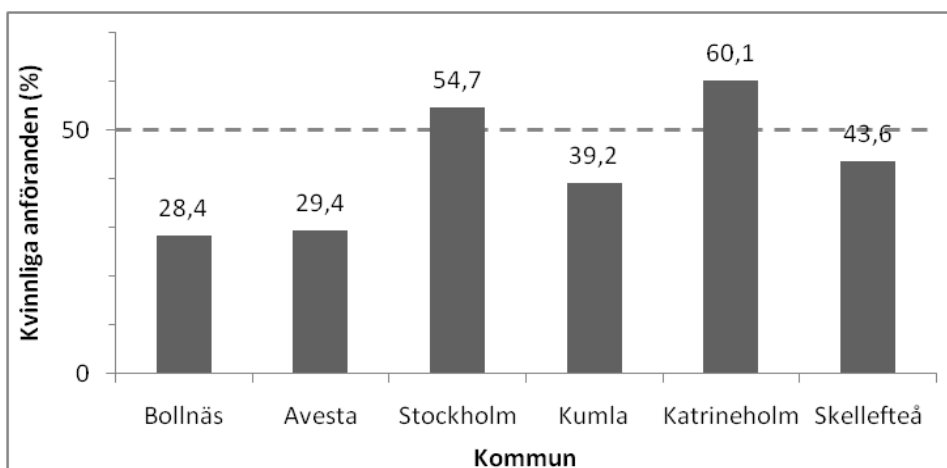

Fig.7: Kvinnornas totala procentuella andel anföranden.

I Avesta samt Bollnäs låg genomsnittet på straxt under 30% vilket var betydligt längre än i de övriga kommunerna. Stockholm och Katrineholm låg

däremot över 50% i antal kvinnliga anföranden, något som gick emot våra teorier om könsmaktsordningen.

4.2.3 Urvalets generaliserbarhet

Utifrån dessa två iakttaganden, den höga graden av spridning samt det starka sambandet mellan sammanträden inom respektive kommun, tycks undersökningens begränsade urval otillräckligt för att nå upp till den uttryckta ambitionen om allmän generaliserbarhet. Den främsta anledningen till att urvalet i efterhand bedöms som otillräckligt är den effekt ett enskilt avvikande fullmäktige med extremvärden riskerar att få på resultatet. Om kommunerna sinsemellan istället uppvisat en låg grad av variation hade risken för avvikande exempel bedömts som relativt svag, vilket hade ökat tillförlitligheten till undersökningens generaliserbarhet (Esaiasson m.fl. 2009:403). Det nuvarande mönstret innebär med andra ord att ett utvidgat antal analysenheter hade varit att föredra ur ett metodologiskt perspektiv.

4.3 Resultatanalys

P.g.a. urvalets begränsning, som diskuterades i föregående avdelning, är generella slutsatsdragningar utifrån de framkomna resultaten olämpliga. Den varierade bild undersökningen har lett fram till kan inte sägas visa på någon övergripande tendens i enlighet med studiens inledande hypotes vilken innebar att *kvinnors inflytande motverkas av latent strukturella hinder och att kvinnor därmed ges mindre utrymme än män i den politiska processen*.

Det finns, som tidigare nämnts, genomgående mönster inom resultaten för undersökningen av specifika analysenheter. Exempel på detta är de inom analysenheterna liknande utfallen i de undersökta sammanträdena förutom i fallet med Skellefteå. Att hävda dessa tendenser som generella är att överdriva slutsatsmöjligheternas omfattning för den undersökning som företagits om de specifika analysenheterna. Det är emellertid intressant att analysera resultatet från de olika teoretiska utgångspunkter som presenterades i kapitel 3, och försöka förstå de variationer som existerar mellan de olika analysenheterna. En sådan analys kan ge förslag på, och inspiration till, ytterligare forskning på området jämställdhet och politisk representation.

4.3.1 Faktorerna tid och förutsättningar

Vad kan vara bakomliggande faktorer till det varierade resultatet? Det utrymme kvinnliga representanter tog i form av anföranden vid kommunfullmäktigesammanträden varierade påtagligt mellan olika kommuner

trots det relativt jämställda resultatet på aggregerad nivå återfanns tendenser till en ojämställdhet mellan könen internt hos analysenheterna (se avdelning 4.2).

En aspekt som är intressant i sammanhanget är *förutsättningarna* som råder i de olika undersökta kommunfullmäktigeförsamlingarna, exempelvis i form av interna kulturer, graden av feminist awareness, inflytandet hos enskilda personer och specifika personsammansättningar. En ytterligare variabel av potentiellt kritisk karaktär är faktorn tid, dvs. hur har utvecklingen av den numeriska jämställdheten sett ut över tid, hur länge har det varit en hög jämställdhetsnivå?

Förutsättningarna för reell jämställdhet utgörades av lokala kulturer, specifika personsammansättningar och strukturella skillnader i livsvillkor utan för den politiska verksamheten är komplicerade att kartlägga och ligger utanför den här undersökningens och omfattning. Den deskriptiva jämställdhetsutvecklingen över tid är enklare att kontrollera för och en ytterligare undersökning i detta syfte har därför företagits. Resultatet presenteras i bilaga.2. Som framgår av bilaga.2 och fig.3 går det inte att utläsa ett direkt samband mellan utvecklingen av den deskriptiva representationen över tid och kvinnliga representanters anförandekvot i vår undersökning. Stockholm med en lång tradition av en relativt hög kvinnlig representationsnivå har också en hög kvinnlig anförandekvot (se bilaga.2 samt fig.6 och 7). Avesta å sin sida har som bilaga.2 visar en kortare historia av en relativt jämställd representation nivå och även kvinnors andel av det sammantagna antalet anföranden i Avesta kommunfullmäktige är låg (se fig.6 och 7). När det gäller de övriga kommunerna som ingår i undersökningen framträder dock inget tydligt mönster vilket omöjliggör en klar slutsats gällande huruvida jämställdhetsnivån över tid är en faktor som har påverkat huvudundersökningens utfall påtagligt.

En relevant tidsrelaterad faktor som inte tas upp i tabellen och som kräver en omfattande undersökning för att kartläggas är huruvida enskilda representanters tid och erfarenheter i kommunfullmäktige påverkar benägenheten att hålla anföranden.

4.3.2 Jämställdhet som ett institutionalized element

Utfallet av undersökningarna varierar som påtalat kraftigt mellan de olika kommunfullmäktigeförsamlingarna. Vi har fall som exempelvis Stockholm och Katrineholm där de kvinnliga representanterna står för 54,7% respektive 60,1% av det totala antalet anföranden vid de undersökta sammanträdestillfällena för de två kommunerna (se fig.7). Det är ett mycket intressant resultat som tyder på att verklig jämställdhet och till och med dominerande reell kvinnlig representation faktiskt kan vara ett faktum idag i svenska kommunfullmäktigen. Anmärkningsvärt är emellertid att tre av totalt sex analysenheter som ingår i undersökningen uppvisar en situation där de kvinnliga representanterna står för

mindre än 40% av antalet anföranden i sina respektive kommunfullmäktigen trots att kvinnorna utgör minst 50% av antalet representanter i dessa kommunfullmäktigen³ (se fig.7).

Det senare resultatet är ett utfall i enlighet med undersökningens övergripande hypotes om latent strukturer som begränsar kvinnors inflytande, och ger tyngd åt argumentationen om behovet av ett radikalt jämställdhetsbegrepp för att möjliggöra en konstruktiv diskussion kring reell jämställdhet. Att enbart betrakta jämställdhet ur ett liberalt jämställdhetsperspektiv fokuserat på jämställda processer och procedurer riskerar att ge jämställdhet som begrepp statusen av ett institutionalized element med begränsad betydelse i praxis. Det är en diskussion som även måste föras i det civila samhället t.ex. inom närings- och föreningslivet. Resultaten i fallen gällande Avesta, Bollnäs och Kumla visar att även vid en kvinnlig deskriptiv representationsnivå på 50% eller större så är det inte säkert att den numeriska jämställdheten får tydligt genomslag i praxis.

4.3.3 Betydelsen av enskilda aktörers påverkan

Enskilda aktörers påverkan på de samlade resultaten visade sig vara betydande. Tidigare erfarenhet av representationsuppdrag kan vara en viktig faktor bakom variationen i resultaten från undersökningen av de olika kommunfullmäktigeförsamlingarna.

Vissa enskilda aktörers, jämfört med genomsnittet, mycket stora anförandekvot kan möjligtvis även förklaras utifrån position. Beroende på positionsinnehav som exempelvis kommunstyrelsens ordförande eller ordförande i en speciell nämnd eller som talesperson för ett visst politikområde inom ett parti och beroende på vilka frågor som behandlas under ett visst kommunfullmäktigesammanträde, kan vissa personer per automatik förväntas stå för ett större antal anföranden. Vi har kontrollerat för detta genom att dels behandla svar på interpellationer och direktställda frågor separat och dessutom beaktat enskilda aktörers formella positioner i kommunernas politiska organisationer i de fall det gäller kommunalråd/borgarråd men inte nämndordföranden (se bilaga.3).

Beaktandet av antalet svar på interpellationer och direktställda frågor visar på ett visst övertag för de manliga representanterna överlag vilket står i motsats till att fler kvinnor än män i de undersökta kommunfullmäktigeförsamlingarna hade framträdande formella positioner som kommunalråd eller borgarråd⁴ (se bilaga.3). Vidare visar resultaten att i de kommuner där ett kön tydligt dominerar antalet anföranden står en eller ett fåtal personer av det *dominerade* könet för en mycket stor del av del av det sammanlagda antalet anföranden. När det är manliga representanter har den lägre anförandekvoten är det ofta exempelvis ett kommunalråd som avsevärt höjer de manliga representanternas anförandekvot.

---

³ Dessa tre kommuner är Avesta, Bollnäs och Kumla

⁴ Skillnaden är emellertid marginell vilket framgår av bilaga 3

När det istället är de kvinnliga representanterna som står för det färre antalet anföranden innehar sådana *critical actors* mer sällan framskjutna positioner i den kommunalpolitiska organisationen.

Med tanke på enskilda aktörers stora inverkan på det sammantagna utfallet menar vi att det är viktigt att i framtiden undersöka varför vissa aktörer är mer aktiva än andra. Om den med hänseende till antal anförande mest aktiva kvinnliga representanten vid Bollnäs kommunfullmäktigesammanträde 2010-04-26 skulle räknas bort hade kvinnornas andel av anförandena vid det sammanträdet sjunkit från ca 30,2% till 17%. Om istället den, räknat i antal anföranden, mest aktiva manliga representanten vid Katrineholms kommunfullmäktigesammanträde 2010-04-19 räknas bort, så sjunker de manliga representanternas anförandekvot vid det sammanträdet från ca 28% till 13%. Vid ett mer omfattande urval av kommunfullmäktigen hade enskilda aktörers påverkan på resultatet begränsats. Även en utökning av antalet undersökta kommunfullmäktigesammanträden inom de enskilda kommunerna hade varit intressant i framtida forskning då genomslaget av enskilda politiska frågor och områden med stor sannolikhet hade diversifierats ytterligare.

4.3.4 Tröskelvärden för reell representation?

Den genomförda studien har behandlat sex kommuners kommunfullmäktigen där den kvinnliga deskriptiva representationsnivån är minst 50%. De mellan de olika kommunfullmäktigeförsamlingarna högst varierade resultaten tyder på att relevansen av att tala om en kritisk massa som avgörande för reell representation kan vara begränsad.

Resultaten visar att det utrymme kvinnliga representanter tar i from av anföranden varierar mellan olika kommunfullmäktigeförsamlingar med mycket lika utseende med avseende på deskriptiv representation inom den svenska politiska kontexten. Dessutom kan utfallet vara kraftigt differentierat mellan olika sammanträdestillfällen för ett och samma kommunfullmäktige som i fallet Skellefteå (se fig.6). En ytterligare viktig aspekt som framgår av studien är mellan enskilda aktörer högst varierade beteenden.

Att den kvinnliga deskriptiva representationsnivån har betydelse för det reella inflytandet ifrågasätts inte av denna studies resultat. Samtidigt tyder utfallet i undersökningen på att dynamiska faktorer som enskilda aktörers individuella egenskaper och agerande, specifika personsammansättningar, lokala kontextbundna kulturer och strukturer samt vilka politikområden som diskuteras har stor påverkan på hur den reella representationen kan se ut, i varje fall med avseende på faktorn antal anföranden. Att finna generella tröskelvärden för då den deskriptiva representationen har maximal inverkan på den reella representationen och varefter en ökad deskriptiv representations marginalnytta på den reella representationen är avtaganden tror vi är mycket komplicerat för att inte säga omöjligt efter att ha beaktat undersökningens utfall. Nivåer för då en ökad deskriptiv representations betydelse för den reella representationen avtar varierar

sannolikt med de dynamiska faktorer som nämns ovan, inte bara mellan olika kontexter utan även inom en specifik församling.

5 Avslutande Diskussion

Utan möjligheten till att dra generella konkreta slutsatser menar vi ändå att de resultat som framkommit är mycket intressanta och kan fungera som inspiration för fortsatt forskning inom området jämställdhet och politisk representation.

Vår för undersökningen övergripande frågeställning som presenterades i kapitel 1 lyder: *Under förutsättningen av en numeriskt jämställd representation, ges/tar kvinnor lika mycket utrymme i den formella politiska kontexten som män?*

Slutsatsen vi kan dra efter att ha analyserat våra resultat är ett mångtydigt: *Det varierar*. Intressanta funderingar väcks emellertid och för framtida forskning kan det vara givande att undersöka frågeställningar som *vad beror variationen på, hur hade resultatet sett ut vid ett totalurval av kommunfullmäktigen som utgörs av minst 50% kvinnliga representanter och på vilka sätt skiljer sig de olika kommunfullmäktigeförsamlingarna åt?*

I vår analys har vi stipulerat ett antal potentiella förklaringar till variationen i utfallet som exempelvis faktorn tid, inverkan av framträdande positioner i den kommunala organisationen eller inom partierna, kontextbundna kulturer och strukturer som begränsar de kvinnliga representanternas inflytande i praktiken samt individuella erfarenheter och egenskaper. Även mellan könen strukturella skillnader av livsvillkor är som Gustavsson (2008:206) skriver en viktig faktor för hur mycket tid och energi som enskilda aktörer kan tillägna sin politiska verksamhet. Var och en av dessa förklaringsmöjligheter kan vara relevanta att mer ingående kontrollera mot ett liknande material som det vilket utgjort urvalet för denna uppsats.

De uppmätta resultaten för kommunfullmäktigesammanträdena i Avesta, Bollnäs och Kumla men även Katrineholm tyder på att en jämställd deskriptiv representationsnivå till trots så är det långt ifrån säkert att även den reella representationen är jämställd. Om en mellan könen jämställd social representation är något som eftersträvas menar vi att det är viktigt att inte fastna vid enbart en deskriptiv jämställdhet utan att även eftersträva en jämställd fördelning av det politiska utrymmet och inflytandet i praktiken. Att enbart fokusera på jämställda processer och procedurer verkar mot bakgrund av vårt resultat otillräckligt. Istället menar vi att en djupare analys av strukturella skillnader inom specifika kontexter är kritiskt i arbetet för ett mer jämställt samhälle.

6 Referenser

6.1 Kommunfullmäktigesammanträden

Avesta 2010-02-08. Ljudupptagning,

Tillgänglig:

<http://www.radioavesta.se/lyssna/kf/index.html>

Avesta 2009-11-30. Ljudupptagning,

Tillgänglig:

<http://www.radioavesta.se/lyssna/kf/index.html>

Bollnäs 2010-04-26. Filmupptagning,

Tillgänglig:

<http://www.buf.bollnas.se/streambilder/silverlight/>

Bollnäs 2010-03-29. Filmupptagning,

Tillgänglig:

<http://www.buf.bollnas.se/streambilder/silverlight/>

Katrineholm 2010-04-19. Filmupptagning,

Tillgänglig:

<http://www.katrineholm.se/Politik-/Kommunfullmaktige-i-webb-tv/>

Katrineholm 2010-03-15. Filmupptagning,

Tillgänglig:

<http://www.katrineholm.se/Politik-/Kommunfullmaktige-i-webb-tv/>

Kumla 2010-04-09. Filmupptagning,

Tillgänglig:

<http://www.kumla.se/For-dig-som-ar.../Boende-i-Kumla/Sa-styrs-Kumla/Kommunfullmaktige/Webb-TV.html>

Kumla 2010-03-15. Filmupptagning,

Tillgänglig:

<http://www.kumla.se/For-dig-som-ar.../Boende-i-Kumla/Sa-styrs-Kumla/Kommunfullmaktige/Webb-TV.html>

Stockholm 2010-05-03. Filmupptagning,
Tillgänglig:
<http://www.stockholm.se/OmStockholm/Politik-och-demokrati/Kommunfullmaktige-och-Kommunstyrelsen/RadssalsEko/RadssalsEko/RadssalsEko-3-maj-2010/>

Skellefteå 2010-04-20. Ljudupptagning
Tillgänglig via Radio Skellefteå: info@goldtown.se

Skellefteå 2010-03-23. Ljudupptagning
Tillgänglig via Radio Skellefteå: info@goldtown.se

Stockholm 2010-04-12. Filmupptagning,
Tillgänglig:
<http://www.stockholm.se/OmStockholm/Politik-och-demokrati/Kommunfullmaktige-och-Kommunstyrelsen/RadssalsEko/RadssalsEko/RadssalsEko-12-april-2010/>

6.2 Protokoll för kommunfullmäktigesammanträden

Avesta protokoll 2010-02-08. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-02-08
Tillgängligt:
<http://www.avesta.se/Kommunen--Politiken/Offentlighetsprincipen/Protokoll/Kommunfullmaktige/>

Avesta protokoll 2009-11-30. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2009-11-30
Tillgängligt:
<http://www.avesta.se/Kommunen--Politiken/Offentlighetsprincipen/Protokoll/Kommunfullmaktige/>

Bollnäs protokoll 2010-04-26. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-04-26
Tillgängligt:
<http://www.bollnas.se/webred/webred.nsf/d3168faa1ac3e50fc12566ba002e660e/908e1396cb5bc840c125754b00384493?OpenDocument&Start=1&Count=400&Expand=3.1>

Bollnäs protokoll 2010-03-29. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-04-26

Tillgänglig:

<http://www.bollnas.se/webred/webred.nsf/d3168faa1ac3e50fc12566ba002e660e/908e1396cb5bc840c125754b00384493?OpenDocument&Start=1&Count=400&Expand=3.1>

Katrineholm protokoll 2010-04-19. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-04-19

Tillgängligt:

<http://www.katrineholm.se/Politik-/Kallelser-och-protokoll1/Kommunfullmaktige/>

Katrineholm protokoll 2010-03-15. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-03-15

Tillgängligt:

<http://www.katrineholm.se/Politik-/Kallelser-och-protokoll1/Kommunfullmaktige/>

Kumla protokoll 2010-04-09. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-04-09

Tillgängligt:

<http://www.kumla.se/For-dig-som-ar.../Boende-i-Kumla/Sa-styrs-Kumla/Protokoll.html?folder=19.49fbb1571240877116380008812&sv.url=12.31f71211123bccbf6538000423>

Kumla protokoll 2010-03-15. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-03-15

Tillgängligt:

<http://www.kumla.se/For-dig-som-ar.../Boende-i-Kumla/Sa-styrs-Kumla/Protokoll.html?folder=19.49fbb1571240877116380008812&sv.url=12.31f71211123bccbf6538000423>

Skellefteå protokoll 2010-04-20. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-04-20

Tillgängligt:

<http://www.skelleftea.se/default.aspx?id=35708>

Skellefteå protokoll 2010-03-23. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-03-23

Tillgängligt:

<http://www.skelleftea.se/default.aspx?id=35708>

Stockholm protokoll 2010-05-03. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-05-03

Tillgängligt:

<http://www.insyn.stockholm.se/kf/insyn.aspx?page=agenda&nodeid=372623>

Stockholm protokoll 2010-04-12. Protokoll för kommunfullmäktigesammanträdet 2010-04-12

Tillgängligt:

<http://www.insyn.stockholm.se/kf/insyn.aspx?page=agenda&nodeid=372620>

6.3 Statistik

SCB, statistiska centralbyråns hemsida:

<http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/start.asp>

Information inhämtad 2010-05-06 och 2010-05-19

6.4 Akademisk litteratur

Agarwal, Bina (2009), *Does Women's Proportional Strength Affect Their Participation? Governing Local Forests in South Asia* i World Development Vol. 38, No 1.

Childs, Sarah – Krook, Mona Lena (2009), *Analysing Women's Substantive Representation: From Critical Mass to Critical Actors* i Government and Opposition, Vol 44, nr.2

Dahlerup, Drude (2006) *The Story of the Theory of Critical Mass* i "Do Women represent women? Rethinking the 'critical mass' Debate", *Politics & Gender* vol. 2 s. 491-530.

Erlingsson, Gissur Ó m.fl., (2005). *Politiska partier*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, Peter, m.fl., (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

Gustafsson, Anette (2008). *Könsmakt och könsbaserade intressen: Om könspolitisk representation i svensk kommunalpolitik*. Göteborgs Universitet.

Lundquist, Lennart (1998). *Demokratins väktare*. Lund: Studentlitteratur.

Phillips, Anne (1995). *The Politics of presence*. Oxford: Oxford University Press.

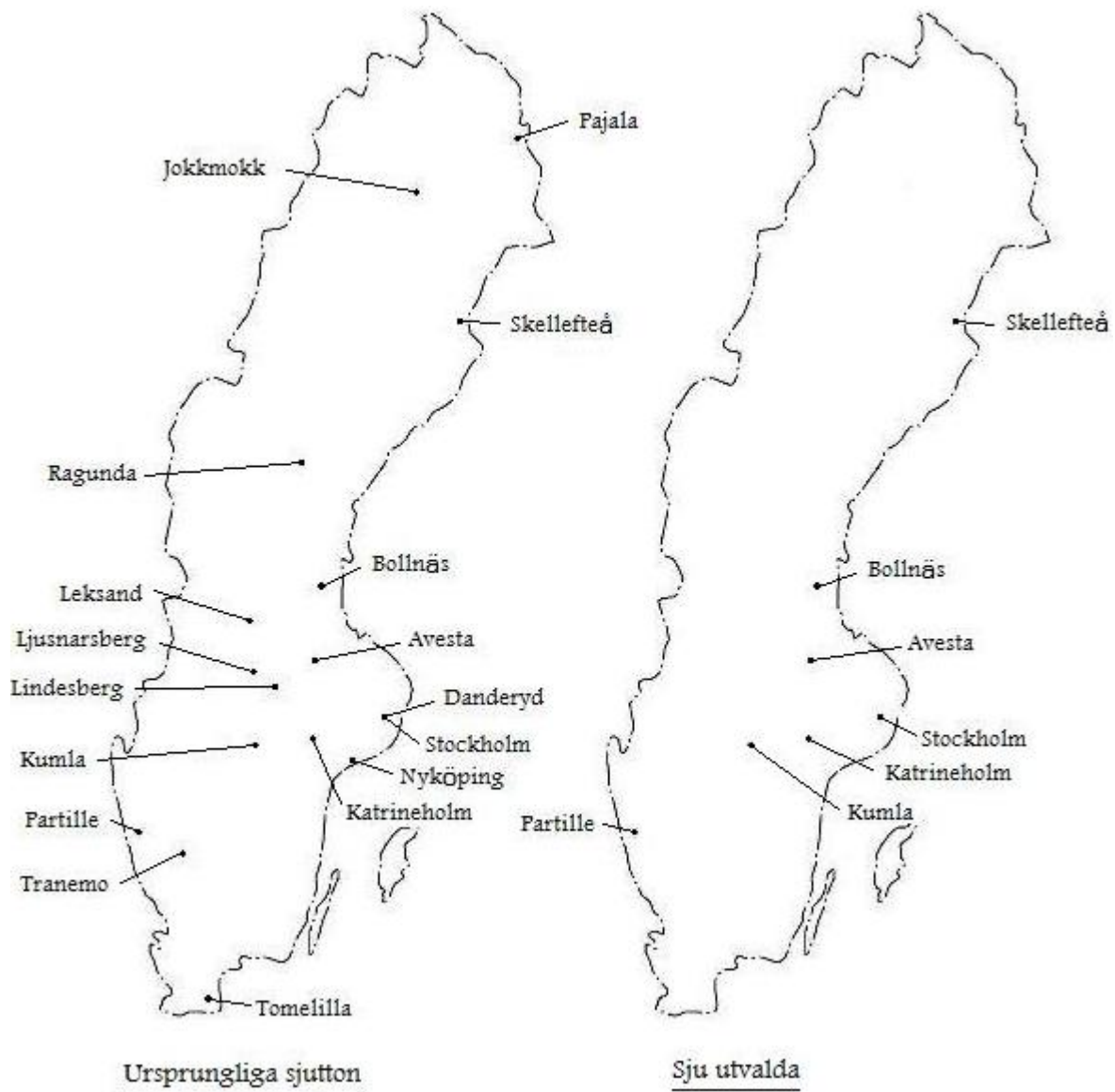
Premfors, Rune m.fl. (2009). *Demokrati & byråkrati*, Lund: Studentlitteratur.

Wahl, Anna m.fl. (2001). *Det ordnar sig*, Lund: Studentlitteratur.

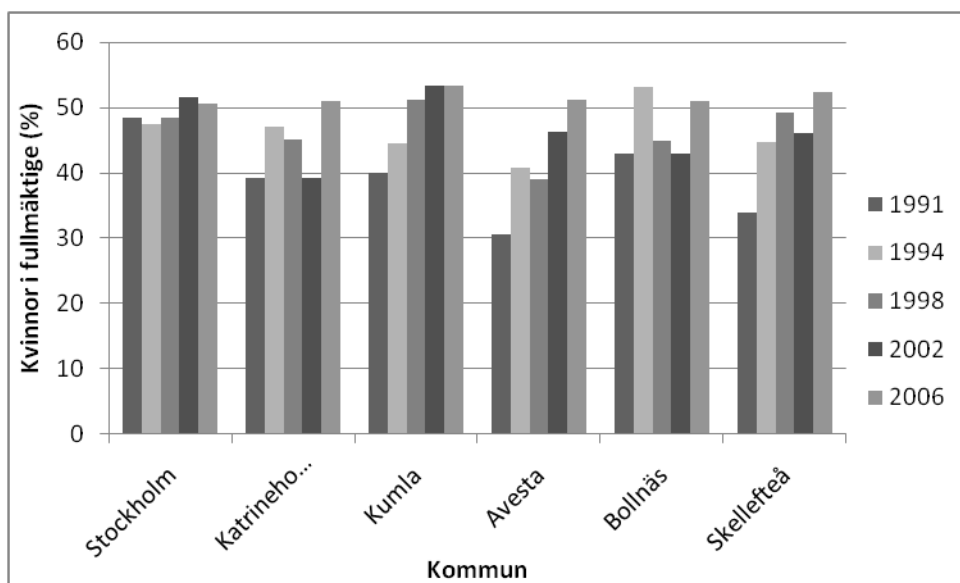
Wängnerud, Lena (2009). *Women in Parliaments: Descriptive and Substantive Representation* i *The Annual Review of Political Science*.

Wängnerud Lena (1998). *Politikens andra sida: Om kvinnorepresentation i Sveriges riksdag*, Göteborgs Universitet.

7 Bilagor

Bilaga.1: Analysenheternas geografiska spridning före samt efter det systematiska urvalet.

Bilaga.2: Förändringen av antalet kvinnliga fullmäktigeledamöter över tid (SCB).

Totalt	23
Män	11
Kvinnor	12
Andel kvinnor	52,2%

Bilaga.3: Fördelningen mellan män och kvinnor på kommunal-/borgarråds poster.